JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Sulkunen, Sari; Lumme, Pia

Title: Kansallinen lukutaitostrategia lukutaitotyön tueksi

Year: 2021

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © 2021 Finra ry

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Sulkunen, S., & Lumme, P. (2021). Kansallinen lukutaitostrategia lukutaitotyön tueksi. Kielikukko, 41(1), 30-32. https://finrainfo.fi/wp-content/uploads/2021/08/Kielikukko_1_2021.pdf

Tämä artikkeli on kirjoittajien hyväksymä ”final draft”, joka on julkaistu Kielikukko-lehden numerossa 1/2021. Artikkelissa voi siis olla vähäisiä eroavaisuuksia verrattuna lehdessä ilmestyneeseen versioon.

Artikkelin lähdetiedot: Sulkunen, S. & Lumme, P. 2021. Kansallinen lukutaitostrategia lukutaitotyön tueksi. *Kielikukko* 42 (1), 30–32.

Sari Sulkunen, apulaisprofessori, kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Pia Lumme, koordinaattori, Lukuliike, Opetushallitus

Kansallinen lukutaitostrategia lukutaitotyön tueksi

Suomessa laaditaan kansallinen lukutaitostrategia, joka viitoittaa tulevien vuosien lukutaitotyötä kansallisella ja paikallisella tasolla. Opetushallitus on asettanut lukutaitostrategian työstämistä varten ohjaus- ja projektiryhmät, joiden työ on alkanut vuoden alussa ja valmistuu syksyllä 2021. Kansallisessa lukutaitostrategiassa päivitetään ja tarkennetaan aiempia lukutaidon suuntaviivoja, jotka lukutaitofoorumi julkaisi vuonna 2018.

Suomi on totuttu näkemään kärkisijoilla kansainvälisissä lukutaitotutkimuksissa. Viime vuosina tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että lukutaitoon liittyy myös huolen aiheita. Viimeisimmässä PISA-tutkimuksessa heikosti lukevien nuorten osuus perusopetuksen päättövaiheessa oli jo lähes 14 % (Leino ym. 2019). Tuore tutkimus korkeakouluopiskelijoiden geneerisistä taidoista paljasti, että myös korkea-asteella opiskelijoilla on taidoissaan puutteita: yliopisto-opiskelijoista 39 % jää heikolle tai tyydyttävälle taitotasolle, ja ammattikorkeassa opiskelevilla osuus on vielä korkeampi (Ursin, Hyytinen & Silvennoinen 2021). Tämä on merkittävää myös lukutaidon kannalta, sillä tutkimuksen geneerisissä taidoissa kriittisellä lukutaidolla, argumentoivalla kirjoittamisella sekä kirjoitetun kielen tuntemuksella on keskeinen rooli. Lisäksi tutkimukset ovat osoittaneet, että kotitausta on yhteydessä lukutaitoon kaikenikäisillä lukijoilla (esim. Malin, Sulkunen & Laine 2013; Ursin, Hyytinen & Silvennoinen 2021). Pisa-tutkimuksen tulosten perusteella kotitaustan yhteys lukutaitoon on perusopetuksen päättävillä entistä vahvempi (Leino ym. 2019).

Edellä mainitut tutkimukset ovat keskittyneet kirjoitettujen tekstien luku- tai kirjoitustaitoihin. Nämä taidot ovat eittämättä hyvin keskeisiä myös nykyisessä, entistä monimuotoisempia tekstejä sisältävässä arjessamme. Useissa opiskelun ja työelämän tilanteissa sekä muun muassa viranomaisasioinnissa verkossa tarvitaan sangen vankkoja luku- kirjoitustaitoja. Tekstimaisemamme on kuitenkin muuttunut entistä moninaisemmaksi, ja samalla tekstikäytänteet eli tavat tulkita ja tuottaa tekstejä ovat saaneet uusia muotoja. Lukutaitotyö kohtaa tässä kahtalaisen haasteen: yhtäältä on tarpeen kehittää luku- ja kirjoitustaitoa ja toisaalta antaa valmiuksia myös monimuotoisten tekstien tulkitsemiseen, tuottamiseen ja kriittiseen arviointiin. Opetussuunnitelmien perusteissa (Opetushallitus 2014, 2019) tähän vastataan monilukutaidon laaja-alaisella osaamisalueella.

Lukutaitofoorumista Lukuliikkeeseen

Viime vuosina Suomessa on panostettu kansallisella tasolla lukutaitotyöhön, ja työssä on sitouduttu sangen laajaan teksti- ja taitokäsitykseen. Vuonna 2017 silloinen opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen asetti lukutaitofoorumin, jonka tehtävänä oli laatia lasten ja nuorten lukemisharrastuksen ja lukutaidon kehittämisen suuntaviivat. Tuolloin foorumin eri alojen lukutaitoasiantuntemusta edustavat jäsenet kävivät keskustelua siitä, mitä lukutaidolla nykyisin

tarkoitetaan, ja pääsivät yhteisymmärrykseen nykyisin vaadittavien lukemisen ja kirjoittamisen taitojen laaja-alaisuudesta. Foorumin työn lähtökohdaksi tuli opetussuunnitelmaperusteista tuttu monilukutaito. (Onnela & Sulkunen 2018.) Lukutaitofoorumi kokosi suosituksensa lasten ja nuorten lukuinnon ja lukutaidon kehittämiseksi neljän seuraavan teeman alle: 1) lasten ja nuorten innostaminen lukemaan, 2) kasvuyhteisöjen aktivoiminen lukemisen tueksi, 3) ammattilaisten osaamisen ja yhteistyön vahvistaminen sekä 4) lukemista edistävien rakenteiden luominen. Kunkin suuntaviivan alla esitettiin myös tarkempia suosituksia. (Lukuliike 2021a; ks. myös Onnela & Sulkunen 2018.)

Suuntaviivojen toteuttamiseksi perustettiin Opetushallitukseen Lukuliike vuoden 2019 alussa. Lukuliikkeen koordinaattoreina toimivat Pia Lumme (Lukuliike) ja Belinda Kardén (Läsrörelsen). Lukuliike lähti liikkeelle Lukukeskuksen toteuttamalla Lukuliike koulussa -kampanjalla, joka sisälsi muun muassa erilaisia koulutapahtumia, sanataidetyöpajoja ja kirjailijavierailuja noin 200 koulussa eri puolella Suomea. (Lukuliike 2021a.) Lukuliike koulussa -toiminta sai hyvää palautetta niin opettajilta, oppilailta kuin muiltakin toimintaan osallistuneilta (Lukuliike koulussa 2019). Oppilaat pitivät tapahtumia hauskoina ja kiinnostavina. Heidän palautteensa myös kertoi, että oppilaat olivat tulleet aiempaa tietoisemmiksi lukemisen hyödyistä. Moni kertoi myös innostuneensa lukemaan enemmän. Myös opettajien palaute oli myönteistä ja vahvisti käsitystä siitä, että tapahtumat innostivat monia oppilaita lukemaan. Opettajat pitivät tapahtumia kiinnostavina ja tarpeellisina mutta toivat esille myös sen, että kertaluonteiset tapahtumat eivät yksin saa suurta muutosta aikaan.

Lukukeskuksen toteuttaman kampanjan jälkeen Lukuliike koulussa -toimintaa jatkettiin syksyllä 2019 Lukuliikkeen johdolla. Tavoitteena oli kartoittaa koulujen lukutaitotyötä sekä luoda suunnitelmapohja koulun lukutaitotyölle lukutaitofoorumin suuntaviivojen pohjalta. Kartoituksen toteutti Niilo Mäki -instituutin kokoama tutkimusryhmä, ja siihen vastasi yli tuhat opettajaa. Kartoituksen tulosten perusteella koulut suuntasivat toimintaansa sellaisten käytänteiden jalkauttamiseen, jotka tutkimusten ja käytännön kokemusten perusteella on havaittu toimiviksi. Päätavoitteena oli koko koulun lukemiskulttuurin ja lukuinnon vahvistaminen. Lisäksi osana Lukuliike koulussa -toimintaa koulutettiin ammattilaisia lähes viikoittain valtakunnallisten lukutaitotoimijoiden ja asiantuntijoiden kanssa. Kouluilta saadun palautteen mukaan Lukuliike koulussa -toiminta opetti suunnitelmallisuutta sekä tuki yhteistyötä koulun sisällä ja sidosryhmien kanssa. Samalla lukutaitomenetelmät rikastuivat, opettajat sitoutuivat kehittämiseen ja lukutaitotyö tuli näkyväksi koulun arjessa. Lukuliike koulussa -toiminta laajenee tätä vuonna toisen asteen oppilaitoksiin ja ensi vuonna kaikkiin perusopetuksen kouluihin.

Vuoden 2020 aikana käynnistyi Lukeva kunta -ohjelma, jonka tavoitteena on kartoittaa ja vahvistaa paikallisia ja alueellisia lukutaitotyön rakenteita yhteistyössä eri toimijoiden kanssa sekä kehittää uusia tapoja edistää lasten ja nuorten lukutaitoa kunta- ja aluetoimijoiden yhteistyössä. Lukeva kunta -verkostossa on 170 kuntaa, jotka saivat työhönsä rahoitusta vuoden 2020 valtionavustushaussa (Opetushallitus 2020). Kunnat ovat muodostaneet 11 Lukeva kunta -verkostoa toimintansa tueksi. Jokainen verkosto palkkaa lukuagentin kartoittamaan ja kehittämään alueen lukutaitotyötä. Lukuliike koordinoi verkostojen työtä ja tukee sitä muun muassa koulutuksin ja webinaarein. (Lukuliike 2021b.)

Kansallinen lukutaitostrategia ohjaamaan lukutaitotyötä

Vuoden 2021 aikana laadittava Kansallisen lukutaitostrategian tarkoituksena on päivittää, tarkentaa ja laajentaa vuoden 2018 lukutaidon suuntaviivoja (Opetushallitus 2021). Lukuliike on muutamassa vuodessa edistänyt useita lukutaitofoorumin suuntaviivoja, joten niiden päivittämiselle on selkeä

tarve. Lisäksi strategiassa huomioidaan myös aikuisten lukutaidon kehittäminen, jolle on Suomessakin selvästi tarvetta (esim. Malin, Sulkunen & Laine 2013) ja jota ei lukutaitofoorumin tehtävänanto kattanut. Tuolloin keskityttiin lapsiin ja nuoriin.

Strategiatyön yhtenä erityisenä painopisteenä on lukutaitoa tukevien paikallisten rakenteiden edistäminen (Opetushallitus 2021). Näihin sisältyvät muun muassa kirjastopalveluiden saatavuus ja erilaiset digitaaliset palvelut. Lukutaitostrategian laatimisen yhteydessä järjestetään myös kuulemisia, joiden kautta lukutaitotyötä tekevät toimijat eri aloilta voivat esitellä kehittämisideoitaan oman työnsä näkökulmasta.

Lukutaitostrategiaa valmistelevat työryhmät koostuvat monialaisista lukutaitoasiantuntijoista (Lukuliike 2021c). Strategiatyötä linjaavan ohjausryhmän puheenjohtajana toimii valtiosihteeri Minna Kelhä opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja varapuheenjohtajana asiamies Juhana Lassila Suomen kulttuurirahastosta. Strategiaa valmistelevan projektiryhmän puheenjohtajaksi nimitettiin toiminnanjohtaja Ilmi Villacis Lukukeskuksesta. Ryhmien jäsenet on lueteltu Lukuliikkeen verkkosivuilla (Lukuliike 2021c).

Kansallisen lukutaitostrategian valmistelu käynnistyi aloitusseminaarilla tammikuun lopussa. Seminaarin avasi Opetushallituksen pääjohtaja Olli-Pekka Heinonen, ja kansanedustaja Eeva-Johanna Eloranta kuvasi puheenvuorossaan strategiatyön taustaa eduskunnan sivistysvaliokunnan jäsenenä. Seminaarissa kuultiin myös Lukuhirmu Hertan terveiset aikuisille, Lukuliike koulussa -toimintaan osallistuneen koulun kokemuksista sekä muun muassa Oulun kaupungin #oululukee-verkoston yhteistyöstä. Jyväskylän yliopiston monilukutaitotutkimuksen apulaisprofessorit Sari Sulkunen, Pekka Mertala ja Karoliina Talvitie-Lamberg avasivat näkökulmia lukutaitostrategiaa kehystävään monilukutaidon käsitteeseen, ja kehittämispäällikkö Mervi Heikkilä kuvasi kirjastojen lukutaitotyötä. Seminaarin lopuksi seminaarin lähes 150 osallistujaa kokosi yhdessä keskeisiä lukutaitotyön näkökulmia Padlet-seinälle. Seminaarin esityksiä pääse katsomaan Lukuliikkeen verkkosivuilta: https://lukuliike.fi/kansallinen-lukutaitostrategia-avausseminaari-28-1-2021/

Tule mukaan Lukuliikkeeseen!

Lukutaitostrategiatyön etenemisestä sekä muusta Lukuliike-toiminnasta saa tietoa Lukuliikkeen verkkosivujen kautta (https://lukuliike.fi). Lisäksi sivuille on koottu mittava ja monipuolinen materiaalipaketti, josta löytyy paljon valmista materiaalia ja vinkkejä sekä vanhemmille että opettajille käytännön opetukseen. Verkkosivuillaan Lukuliike kutsuu jokaista mukaan lukutaidon edistämistalkoisiin, sillä niissä tarvitaan meitä kaikkia!

Lähteet:

Leino, K., Ahonen, A., Hienonen, N., Hiltunen, J., Lintuvuori, M., Lähteinen, S., Lämsä, J., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Pulkkinen, J., Rautopuro, J., Sirén, M., Vainikainen, M.-P. & Vettenranta J. 2019. PISA 2018 ensituloksia – Suomi parhaiden joukossa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:40.

Lukuliike 2021a. Lukuliike suomalaislasten ja -nuorten lukutaidon ja monilukutaidon asialla. Saatavissa: https://lukuliike.fi/lukuliike-suomalaislasten-ja-nuorten-lukutaidon-ja-monilukutaidon-asialla/ [Viittauspäivä 11.2.2021]

Lukuliike 2021b. Lukuliike jakoi 720 000 euroa Lukeva kunta -verkostojen työhön. Saatavissa: https://lukuliike.fi/lukuliike-jakoi-720-000-euroa-lukeva-kunta-verkostojen-tyohon/ [Viittauspäivä 11.2.2021]

Lukuliike 2021c. Kansallisen lukutaitostrategia vahvistamaan lukutaitotyötä: ohjausryhmä ja projektiryhmä aloittivat työn tammikuun alussa. Saatavissa: https://lukuliike.fi/kansallisen-lukutaitostrategia-vahvistamaan-lukutaitotyota-ohjausryhma-ja-projektiryhma-aloittivat-tyon-tammikuun-alussa/ [Viittauspäivä 11.2.2021]

Lukuliike koulussa 2019. Lukuliike koulussa -kampanjan loppuraportti. Saatavissa: https://lukuliike.fi/wp-content/uploads/2019/12/Lukuliike-koulussa-kampanjan-loppuraportti-2019.pdf [Viittauspäivä 11.2.2012]

Malin, A., Sulkunen, S., & Laine, K. (2013). Kansainvälisen aikuistutkimuksen tuloksia. PIAAC 2012. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Onnela, A. & Sulkunen, S. 2018. Lukutaitofoorumista lukuliikkeeseen. Kielikukko 4/2018, 3−8.

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2019. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2020. Lukuliikkeen toiminta-avustukset: Lukeva kunta -verkostot. Saatavissa: https://www.oph.fi/fi/funding/lukuliikkeen-toiminta-avustukset-haku-1-lukeva-kunta-verkostot [Viittauspäivä 11.2.2021]

Opetushallitus 2021. Kansallinen lukutaitostrategia vahvistamaan lukutaitotyötä. Saatavissa: https://www.oph.fi/fi/uutiset/2021/kansallinen-lukutaitostrategia-vahvistamaan-lukutaitotyota [Viittauspäivä 10.2.2021]

Ursin, J., Hyytinen, H. & Silvennoinen, K. (toim.) 2021. Korkeakouluopiskelijoiden geneeristen taitojen arviointi – Kappas!-hankkeen tuloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:6.